

ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY:
PŘÍSPĚVEK K ODSTRAŇOVÁNÍ CHUDOBY VE SVĚTĚ

**POHLED NEVLÁDNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ SDRUŽENÝCH VE FORS –
ČESKÉM FÓRU PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI**

AIDWATCH BRIEFING PAPER 2013

FORS

Chudoba ve světě je i věcí České republiky

V roce 2010 se sice podle Organizace spojených národů (OSN) podařilo na světě snížit počet lidí žijících v extrémní chudobě na polovinu, avšak více než miliarda lidí má na přežití stále jenom 1,25 USD denně. Nadále se také prohlubují nerovnosti mezi bohatými a chudými zeměmi a mezi bohatým a chudým obyvatelstvem uvnitř jednotlivých států.

Nerovnoměrnost rozvoje lze ilustrovat například na úmrtnosti dětí do pěti let, přístupu k základnímu vzdělání či přístupu k nezávadné pitné vodě a sanitaci: 768 milionů lidí nemá přístup k nezávadné pitné vodě, z toho 83 % žije v zemědělských oblastech. Navzdory tomu, že na globální úrovni úmrtnost dětí mladších pěti let klesla oproti roku 1990 o 41 %, v zemích subsaharské Afriky se jedno z devíti dětí pěti let nedožije, a to především vinou nemocí, kterým lze předejít. V subsaharské Africe také žije více než polovina z 57 milionů dětí, které nechodí do školy¹. Problémy spojené s chudobou přitom není v současném propojeném světě možné řešit jinak než společným koordinovaným úsilím mezinárodního společenství.

Prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) Česká republika (ČR) přispívá k **odstraňování extrémní chudoby, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, ke snižování nerovností, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích.** ČR je dnes vnímána již jako vyspělý dárce schopný účinně pomáhat. Svědčí o tom i fakt, že v květnu 2013 byla ČR jako první nová členská země EU **přijata za plného člena Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD (DAC OECD)**, který je klubem nejvýznamnějších dárců světa, poskytujících až 95 % veškeré oficiální rozvojové pomoci (ODA)². Vstup do DAC OECD pro ČR představuje zvýšení mezinárodní prestiže. Svým vstupem ovšem Česká republika také přijala další závazky na straně zajištění větší efektivity ZRS.

Nestátní neziskové organizace (NNO) sdružené ve FoRS – Českém fóru pro rozvojovou spolupráci připravily tento krátký přehled a zhodnocení posledního vývoje a dat české ZRS. Má být dalším příspěvkem k diskuzi o aktuálních přínosech a výzvách české ZRS, určeným pro všechny zainteresované strany.

Box 1: Osm důvodů, proč je oficiální rozvojová pomoc (ODA) pro financování rozvoje nenahraditelná:

1. efektivní rozvojová pomoc může podpořit investice do veřejných služeb a jejich zpřístupnění pro chudé lidi, aniž by primárním cílem byl zisk,
2. poskytnutí efektivní rozvojové pomoci je rychlejší než jiné formy financování pro rozvoj a umožňuje zahájit dlouhodobé financování,
3. rozvojová pomoc má generovat skutečný transfer dalších finančních zdrojů pro rozvoj,
4. efektivní rozvojová pomoc může oproti jiným financím podpořit odpovědné veřejné instituce, zajistit občanské svobody a zlepšit vládnutí a transparentnost,
5. efektivní rozvojová pomoc přispívá k odstraňování všech forem nerovností ve společnosti (příjmových, sociálních, genderových), které jsou hlavní překážkou pro dlouhodobou stabilitu a inkluzivní ekonomický růst partnerské země,
6. na rozdíl od půjček se rozvojová pomoc nevrací, a tedy nezvyšuje riziko zadlužení,
7. rozvojová pomoc je nezbytná do té doby, dokud partnerské země nejsou samy schopny vytvářet potřebné domácí zdroje plynoucí ze spravedlivě nastaveného daňového systému,
8. rozvojová pomoc je významným vyjádřením globální solidarity¹.

1 UN (2013): The Millenium Development Goals Report.

2 V ZRS ČR se oficiální rozvojovou pomocí (ODA) rozumí veškeré vykazatelné prostředky vydané ze státního rozpočtu a z veřejných rozpočtů ČR na účely socioekonomického rozvoje partnerských zemí v souladu s metodikou DAC OECD, MZV (2013): Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012.

Úspěch: dokončení transformace systému ZRS ČR

V roce 2012 se podařilo dokončit transformaci systému české ZRS, která trvala od roku 2007 – tj. **sjednocení odpovědnosti, pravomocí a rozpočtu pro ZRS ČR pod Ministerstvo zahraničních věcí (MZV)**. To dává předpoklad k lepšímu strategickému plánování a koordinaci ZRS³. Na MZV spadá ZRS do kompetence Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS). Na meziresortní úrovni působí Rada pro ZRS jako koordinační a poradní orgán. Česká rozvojová agentura (ČRA) má na starosti implementaci ZRS ČR – zejména rozvojové projekty.

Stávající dokumenty vytvářející legislativní a koncepční rámec ZRS ČR jsou uvedeny v boxu 2. V posledních dvou letech byly přijaty dva strategické dokumenty ZRS: **Strategie pro poskytování vládních stipendií studentům z rozvojových zemí⁴** a **Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce⁵**.

V roce 2012 byl dále nově zahájen **program vysílání vysokoškolských pedagogů na univerzity v partnerských zemích**. V souladu s principy partnerství FoRS navrhuje tento nástroj transformovat v program vzájemné výměny zkušeností a budování kapacit terciárního vzdělávání v rozvojových zemích.

MZV také zpracovalo **strategii podpory zapojení českých subjektů do financování projektů z rozpočtu EU a Evropského rozvojového fondu (EDF)⁶**.

Box 2: Legislativní a koncepční rámec ZRS ČR – základní dokumenty

- **Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci z roku 2010** – definuje odstraňování chudoby jako hlavní cíl ZRS ČR a vymezuje role a pravomoci jednotlivých státních aktérů při jeho naplňování
- **Koncepce ZRS ČR 2010–2017** – nezbytný programový a operační rámec, upřesňuje cíle a zásady ZRS ČR, teritoriální a sektorové priority, modalita ZRS ČR
- **Víceleté programy spolupráce s programovými zeměmi** (Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Mongolsko)
- **Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání 2011–2015**
- **Strategie pro poskytování vládních stipendií studentům z rozvojových zemí 2013–2018**
- **Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR 2013–2017** – stanovuje cíle a priority pro zapojení ČR do mnohostranné ZRS
- **Roční plán bilaterální ZRS** – operační a finanční plán se střednědobým výhledem na další dva roky (každoročně předkládán vládě ke schválení koncem května)

3 Vláda usnesením č. 413 ze dne 13. 6. 2012 ukončila dočasné výjimky Ministerstvu vnitra ČR v oblasti migrace, bezpečnosti a dobré správy věcí veřejných, Ministerstvu financí ČR v oblasti veřejných financí a Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR v oblasti Aid for Trade. V gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zůstal program vládních rozvojových stipendií a v gesci Ministerstva zdravotnictví zdravotní pojištění stipendistů.

4 Strategie byla schválena usnesením vlády č. 301 ze dne 25. dubna 2012. Strategie nahradila systém vládních stipendií fungující od roku 2007. Cílem je zefektivnit systém poskytování stipendií z hlediska příspěví k rozvoji zemí původu stipendistů. Viz Horký, O., Němečková, T., Krylová, P., Hejkrlik, J., Jílková, K.: Vyhodnocení programu vládních stipendií pro studující z rozvojových zemí. Zvýšení efektivnosti a nové nástroje podpory terciárního vzdělávání. Studie pro Ministerstvo zahraničních věcí, Ústav mezinárodních vztahů Praha, 2011.

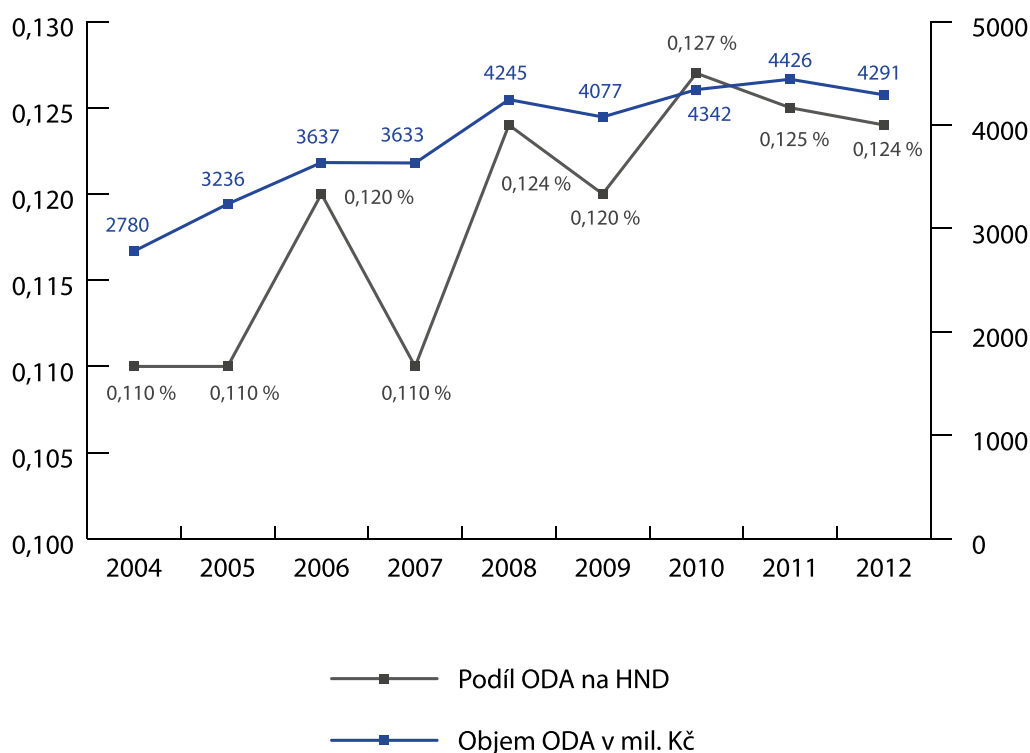
5 Strategie byla schválena usnesením vlády č. 90 ze dne 6. února 2013.

6 Z EDF je financována ZRS EU se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří. Dle předem stanoveného klíče činil podíl příspěvku ČR na financování 10. EDF (2008–2013) 0,51 % jeho celkového objemu (115,678 mil. eur). (Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 9. 2012.) 11. EDF (2014–2020) se zvýší na 0,80 % jeho celkového objemu, což ve finančních výhledech znamená celkový finanční příspěvek ČR ve výši 243,270 mil. eur (Senát poslanecké sněmovny ČR (2013)).

Staronové výzvy: objem ODA a kvalita jejího využití

Po vstupu do EU v roce 2004 se ČR zavázala vyčlenit na ZRS do roku 2015 ODA o celkové hodnotě **0,33 % hrubého národního důchodu (HND)**. Jak ukazuje graf č. 1, poměr ODA na HND je od roku 2008 víceméně 0,12 %, čímž ČR bohužel své mezinárodní závazky nesplňuje a dle střednědobého výhledu ZRS ani nesplní. Od roku 2004 sice došlo k nárůstu podílu ODA na HND, je ale rozkolísaný a přispívá k němu i pokles HND způsobený světovou ekonomickou krizí. Při očekávaném oživení české ekonomiky se podíl ODA na HND může naopak snížit. **Pro skutečný růst české ODA dosud chyběla politická vůle a širší politická podpora.** Současný roční finanční objem české ODA kolem 4 mld. Kč přitom představuje průměrné náklady na výstavbu 20 km dálnice či cca 3 km jižní části pražského okruhu. Oproti tomu **česká veřejnost dlouhodobě rozvojovou spoluprací podporuje** – za důležitou ji označuje 86 % Čechů⁷ a její udržení či navyšování podporuje 75 %⁸. I v porovnání s jinými možnostmi financování rozvoje **zůstává ODA nenahraditelným zdrojem rozvojových financí** (viz box 1).

Graf č. 1: Objem ODA ČR a její podíl na HND (2004–2012)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV a ČRA o ZRS ČR v letech 2004–2012

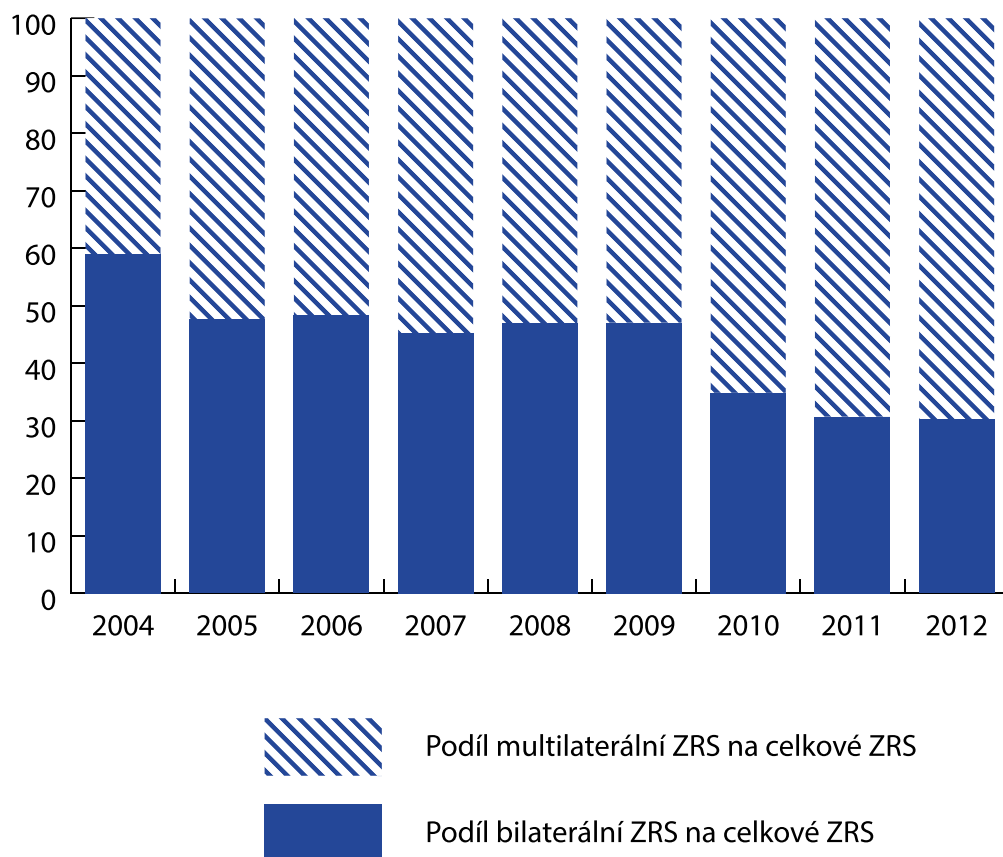
Oficiální rozvojová pomoc ČR se dělí na dvě základní formy – na dvoustrannou a mnohostrannou. Mnohostrannou představují zejména mandatorní platby do mezinárodních organizací, především příspěvek ČR do rozpočtu EU a do Evropského rozvojového fondu (EDF) (viz graf č. 3). Dvoustrannou ZRS tvoří rozvojové projekty, stipendia, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům v ČR, vojenské/mírové mise aj. (viz graf č. 4). **Dlouhodobě narůstá podíl mnohostranné ZRS na úkor dvoustranné** (viz graf č. 2). Důvodem snižování podílu bilaterální ODA na celkovém objemu ODA je především pokles HND a zároveň růst mnohostranné ODA. Dvoustranná ODA představovala v roce 2012 jen 30 % celkové české ODA (tj. 1,298 mld. Kč)⁹. Ještě v roce 2009 přitom byl podíl dvoustranné pomoci na celkové ODA 47 %.

⁷ EC, Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid, Special Eurobarometer 392.

⁸ Objem multilaterální ODA v roce 2012 byl 2,993 mld. Kč. MZV (2013): Česká republika pomáhá. ZRS ČR.

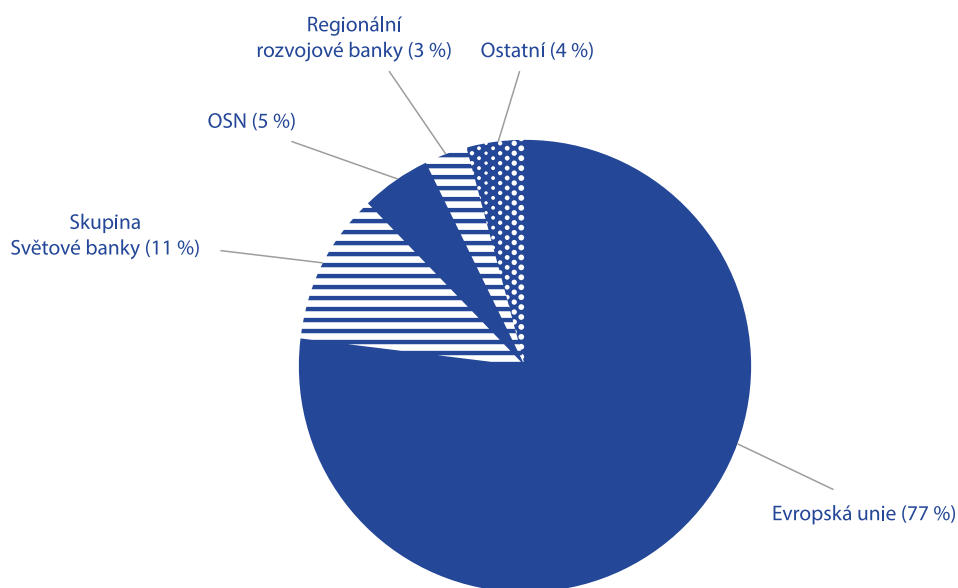
⁹ Objem multilaterální ODA v roce 2012 byl 2,993 mld. Kč. MZV (2013): Česká republika pomáhá. ZRS ČR.

Graf č. 2: Vývoj podílu bilaterální a multilaterální ODA ČR (2004–2012)

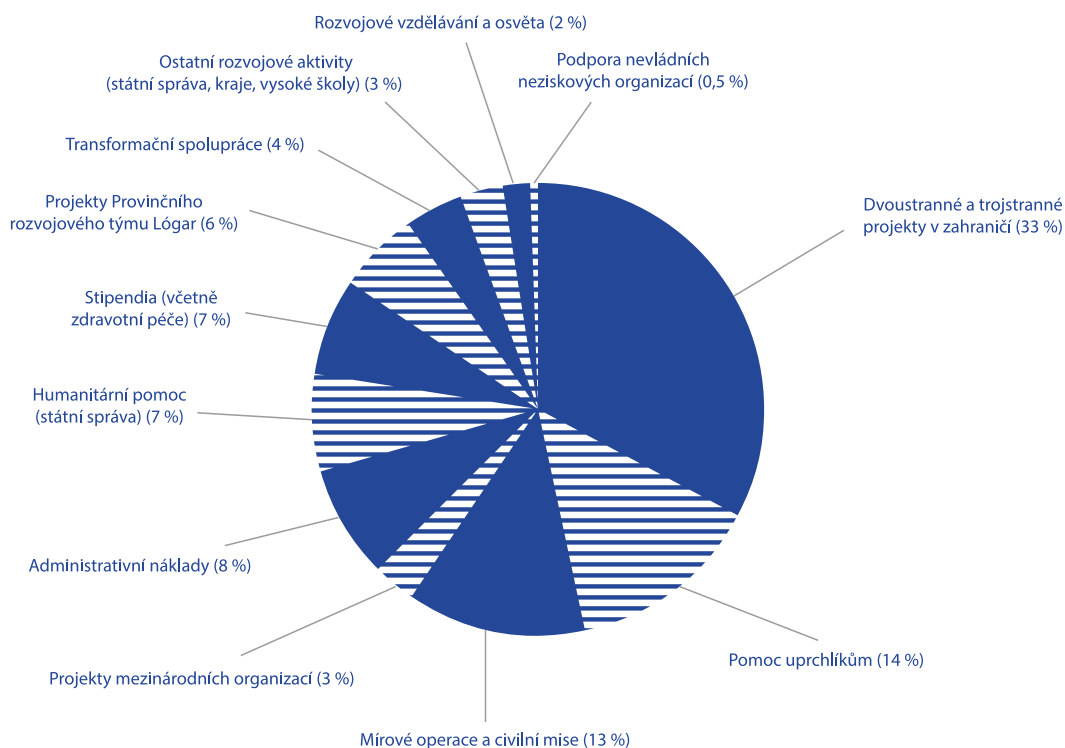
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV a ČRA o ZRS ČR v letech 2004–2012

Graf č. 3: Hlavní položky multilaterální ODA ČR (výdaje za rok 2012)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV o ZRS ČR v roce 2012

Graf č. 4: Modality bilaterální ZRS ČR dle výdajů ODA za rok 2012

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV o ZRS ČR v roce 2012

V porovnání s některými jinými vyspělými dárči má ČR podíl mnohostranné ZRS podstatně vyšší (např. Irsko dává na mnohostrannou pomoc jen cca 30 % celkové ZRS, Švédsko 36 %). České NNO dlouhodobě podporují posilování podílu dvoustranné rozvojové spolupráce, a to zejména ve formě rozvojových projektů v zahraničí. Důvodem je, že dvoustranná ZRS je pro dárce lépe kontrolovatelná, srozumitelnější, dá se pro ni snadněji získat veřejná i dodatečná finanční podpora a může se v ní přímo uplatnit zkušenost a know-how českých subjektů. Na druhou stranu pro mnohostrannou spolupráci mluví fakt, že řada globálních problémů vyžaduje širší řešení postavené na multilaterální dohodě a spolupráci. Nestačí jen podporovat jednotlivce a komunity žijící v chudobě, ale je nutné také přetvářet celkové globální prostředí. Mnoho problémů místní vlády bez spolupráce na mezinárodní úrovni a multilaterálního jednání neovlivní (například problematika klimatických změn).

Box 3: Prioritní země ZRS ČR dle Koncepce ZRS ČR 2010–2017

Programové země

- Afghánistán
- Bosna a Hercegovina
- Etiopie
- Moldavsko
- Mongolsko

Projektové země

- Gruzie
- Kambodža
- Kosovo
- Palestinské autonomní území
- Srbsko

Phase-out země

- Angola
- Jemen
- Vietnam
- Zambie

Zdroj: MZV (2010): Koncepce ZRS ČR 2010–2017

Kam směřuje ZRS ČR: prioritní země a prioritní sektory

V rámci dvoustranné ZRS jsou stěžejní především rozvojové projekty v zahraničí, kde ČR přímo určuje, v jakých zemích a v jakých sektorech budou realizovány (v roce 2012 tvořily rozvojové projekty v zahraničí téměř 33 % financí určených na bilaterální ZRS, viz graf č. 4).

Dle Koncepce ZRS ČR 2010–2017 se ZRS ČR teritoriálně soustředí na čtrnáct zemí (programových, projektových a tzv. phase-out zemí – viz box 3). Při tak malém objemu prostředků, jakým disponuje ZRS ČR, je pro vyšší efektivnost na místě postupná další koncentrace do ještě menšího počtu zemí.

Prioritní země představují největší příjemce bilaterální ODA ČR. V roce 2012 do prioritních zemí směřovalo 62 % celkové bilaterální ODA ve výši 801 mil. Kč. V desítce největších příjemců bilaterální ODA byla jediná neprioritní země – Ukrajina (viz tab. č. 1). Do prioritních zemí směřuje i významná většina prostředků bilaterální pomoci určené na rozvojové projekty v partnerských zemích. V roce 2012 to bylo celkem 423,9 mil. Kč, tj. zhruba 88 % z celkových 483,53 mil. Kč vynaložených na tuto modalitu.

Přibližně polovina celkové dvoustranné ODA ČR dlouhodobě směřuje do vybraných zemí se středním příjmem¹⁰. V tom se odráží priority české zahraniční politiky i proklamovaná přidaná hodnota ČR vůči ostatním dárcovským zemím. Například do zemí západního Balkánu a východní Evropy ČR poskytuje přibližně stejný objem prostředků, tj. zhruba třetinu bilaterální ODA, jako do nejméně rozvinutých zemí (Least Developed Countries, LDCs)¹¹. Při hodnocení objemu české ZRS směřující do LDCs je přitom potřebné zmínit, že byla mezi lety 2008–2013 ve velké míře tvořena prostředky vynaloženými na působení českého Provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v afghánském Lógaru. Například v roce

2012 objem bilaterální ODA do Afghánistánu představoval zhruba 60 % celkové bilaterální ODA vynaložené na LDCs nebo téměř dvojnásobek prostředků vynaložených na země subsaharské Afriky.

Pozitivním krokem by do budoucna bylo navýšení objemu prostředků bilaterální ODA do LDCs. Právě pro LDCs totiž pomoc představuje zásadní zdroj financování rozvoje.

Box 4: Prioritní sektory dle Koncepce ZRS ČR 2010–2017

- Životní prostředí
- Zemědělství
- Sociální rozvoj (vč. vzdělání, sociálních a zdravotnických služeb)
- Ekonomický rozvoj (vč. energetiky)
- Podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace

Zdroj: MZV (2010): Koncepce ZRS ČR 2010–2017

¹⁰ Gruzie, Kosovo, Moldavsko, Mongolsko, Palestina, Vietnam, Bosna a Hercegovina, Srbsko.

¹¹ Afghánistán, Angola, Etiopie, Jemen, Kambodža, Zambie.

Tab. č. 1: Deset největších příjemců bilaterální ODA ČR v roce 2012

Země	Objem vynaložených prostředků (tis. Kč)	Podíl na dvoustranné ODA ČR
Afghánistán	248 106,78	19,11 %
Moldavsko	95 347,40	7,35 %
Mongolsko	79 364,06	6,11 %
Bosna a Hercegovina	61 874,64	4,77 %
Etiopie	60 618,48	4,67 %
Gruzie	51 353,94	3,96 %
Ukrajina ¹²	49 627,28	3,82 %
Srbsko	46 488,13	3,58 %
Kosovo	44 184,86	3,40 %
Palestinská autonomní území	32 824,91	2,53 %

Zdroj: MZV (2013): Česká republika pomáhá. ZRS ČR

Při hodnocení české bilaterální ZRS a její efektivity je důležité sledovat, **do jakých konkrétních sektorů v jednotlivých zemích směřuje**. Výběr sektorů by měl primárně vycházet z toho, jaké jsou potřeby partnerských zemí, co může ČR (resp. ZRS ČR) nabídnout za přidanou hodnotu, jak vhodně může doplňovat činnost dalších dárcovských zemí (vč. EU) a jak vybraný sektor přispívá k naplňování Rozvojových cílů tisíciletí. Prioritní sektory dle platné Koncepce ZRS 2010–2017 jsou uvedené v boxu 4.

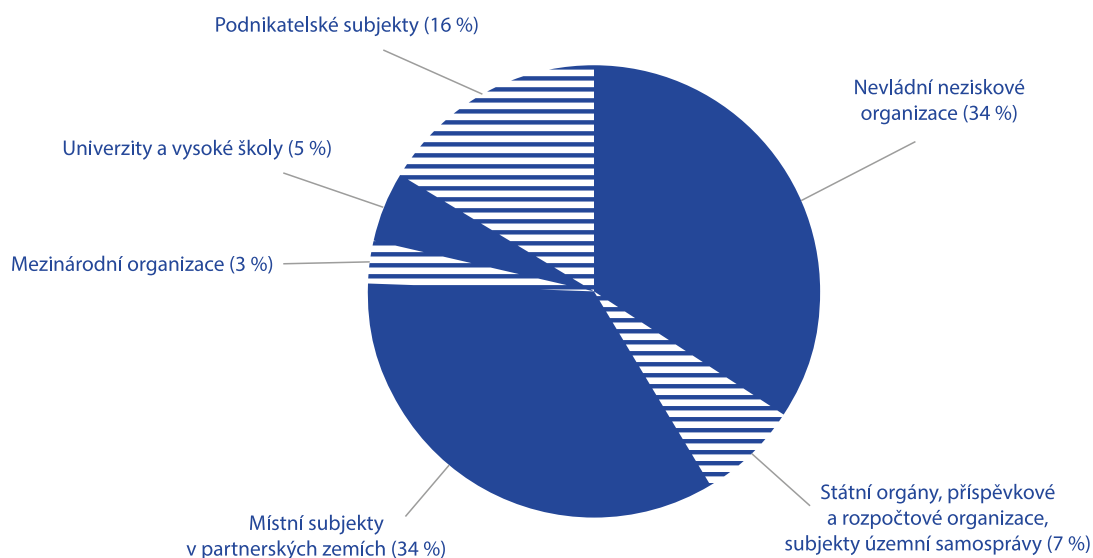
Sektorové zaměření v programových zemích by se mělo řídit především víceletými Programy ZRS ČR uzavřenými s těmito zeměmi. Za předpokladu, že **Programy ZRS skutečně odrážejí místní potřeby a rozvojové priority dané země, je důležité eliminovat objem prostředků, které sice směřují do důležitých sektorů, ale již nerespektují programové zaměření jednotlivých zemí¹³**. Na druhou stranu je třeba zachovat **dostatečný prostor pro ad hoc změny dle potřeb partnerů v důsledku výjimečných situací**, jako je změna politické situace, příliv uprchlíků ze sousední země apod.

Rozvojové projekty bilaterální ZRS jsou realizovány různými subjekty, přičemž je vhodné rozlišovat jejich podíl na počtu projektů a jejich podíl na finančním objemu určeném na rozvojové projekty. **Nevládní neziskové organizace (NNO) v roce 2012 realizovaly za stejný objem prostředků zhruba dvojnásobek projektů než podnikatelské subjekty** (viz graf č. 5 a 6). To je způsobeno charakterem většiny projektů NNO, které se soustřeďují na přenos know-how, sociální a vzdělávací aktivity, jež mají nižší nákladovost než průmyslově a technologicky zaměřené projekty podnikatelských subjektů. Zhruba třetina všech realizátorů v roce 2012 pocházela z řad místních subjektů v partnerských zemích. Tito však realizovali malé lokální projekty vypisované českými zastupitelskými úřady v celkové hodnotě pouze 8 % objemu prostředků na rozvojové projekty v zahraničí.

¹² Většinu prostředků – 42 mil. Kč představovala pomoc uprchlíkům v ČR (OECD (2013): Aid Statistics Czech Republic).

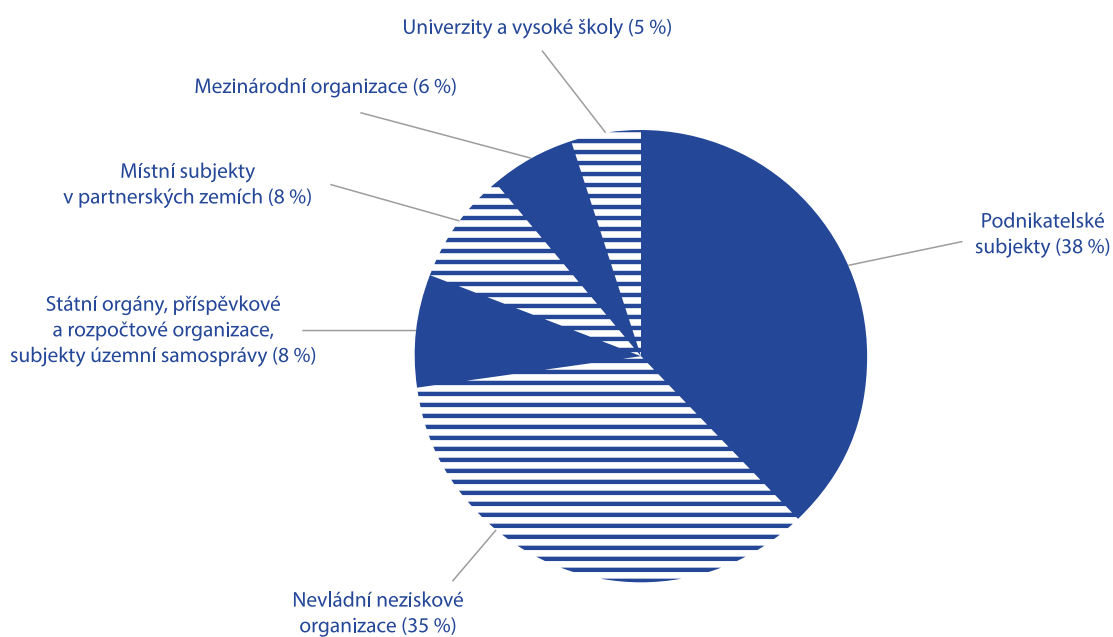
¹³ V roce 2012 představoval objem financí vynaložených na rozvojové projekty v sektorech nad rámec Programů ZRS ČR v programových zemích dohromady cca 26 mil. Kč. MZV (2013): Informace o ZRS ČR v roce 2012.

Graf č. 5: Podíl jednotlivých realizátorů na realizaci rozvojových projektů dle počtu projektů (za rok 2012)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV o ZRS ČR v roce 2012

Graf č. 6: Podíl jednotlivých realizátorů na realizaci rozvojových projektů dle objemu vynaložených finančních prostředků (za rok 2012)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV o ZRS ČR v roce 2012

Skutečná versus zveličená rozvojová pomoc v ZRS ČR

Evropská konfederace nevládních neziskových organizací pro humanitární pomoc a rozvoj CONCORD zavedla v roce 2012 metodiku AidWatch hodnocení tzv. „**skutečné rozvojové pomoci**“, která představuje přímý transfer zdrojů pro zlepšení životních podmínek místních lidí a komunit v rozvojových zemích. Do oficiálních statistik ODA mohou být podle metodiky DAC OECD započítány i položky, které AidWatch zahrnuje pod tzv. „**zveličenou rozvojovou pomoc**“ – tj. **oddlužení, stipendia pro zahraniční studenty z rozvojových zemí, vázaná pomoc, půjčky či pomoc uprchlíkům v dárcovské zemi**. Podle CONCORD by se vyspělé státy měly rozhodnout tyto částky do oficiálních statistik dobrovolně nezapočítávat. Zvláště by měly být alokovány výnosy z obchodu s emisemi jako dodatečné zdroje pro financování mitigačních a adaptačních projektů na klimatické změny a také by neměly být započítávány do ODA.

Podle metodiky CONCORD AidWatch¹⁴ je celková částka české ODA v roce 2012 zveličena o pouze 4,4 %. Podíl zveličené dvoustranné pomoci na celkové dvoustranné pomoci je však vyšší a představuje až 15,2 %¹⁵.

FoRS dlouhodobě doporučuje, aby ČR položky zveličené pomoci nezapočítávala do oficiálních statistik ZRS, i když jí to metodika DAC OECD umožňuje. Konkrétně se jedná o prostředky na pomoc uprchlíkům (v roce 2012 186,09 mil. Kč) a stipendia studentům z rozvojových zemí včetně jejich zdravotní péče (v roce 2012 83,75 mil. Kč). Pomoc uprchlíkům či stipendia pro studenty z rozvojových zemí jsou zajisté důležitou formou spolupráce. **Prostředky na ně by ale neměly být poskytovány v rámci vykazované české ODA. ČR by naopak měla navyšovat prostředky na modality skutečné pomoci.**

Efektivnost rozvoje: jak zlepšovat pozitivní dopady ZRS ČR

Zvyšování efektivnosti rozvoje, tj. **skutečného pozitivního dopadu rozvojové spolupráce pro partnerské země**, je pro ČR o to větší téma vzhledem k omezeným prostředkům na ZRS.

Mezi **základní principy efektivnosti rozvoje** patří **vlastnictví rozvojového procesu** ze strany partnerské země (tj. právě partnerská země si musí určit priority pro snižování chudoby, zlepšovat fungování institucí a odstraňovat korupci aj.), **soulad ZRS s místními potřebami a strategiemi, koordinace a harmonizace s dalšími donory a důraz na výsledky a vzájemnou odpovědnost všech zainteresovaných stran**¹⁶.

ČR je těmito principy vázána a částečně je promítla již do Koncepce ZRS pro 2010–2017 a do Strategie multilaterální spolupráce 2013–2017. K větší efektivnosti ZRS jistě přispějí i poslední kroky vedoucí k završení **transformace systému ZRS ČR** zmíněné výše a **zavedení funkce tzv. rozvojových diplomatů** na zastupitelských úřadech ČR v programových zemích.

¹⁴ CONCORD (2013): AidWatch 2013: Genuine and Inflated Aid.

¹⁵ CONCORD (2013): AidWatch 2013. The Unique Role of European Aid. The fight against global poverty.

¹⁶ Principy efektivnosti rozvoje vyplývají z dokumentů: Pařížská deklarace (2005), Akční agenda z Akkry (2008) a busanské Globální partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci (2011), které byly výsledkem postupně čtyř zasedání OECD na vysoké úrovni k efektivnosti pomoci (Viz GPEDC: <http://effectivecooperation.org>).

Prostor pro zlepšování ZRS ČR vidí FoRS v naplňování principu **vlastnictví ze strany místních partnerů** (ministerstev, místní samosprávy, komunit, občanské společnosti a NNO, akademického sektoru, firem aj.). Tedy skutečně je zapojovat do rozhodování o programech, identifikaci záměrů a implementaci jednotlivých projektů, zajištění udržitelnosti výsledků i o sektorovém zaměření ZRS ČR. V oblasti **koordinace a harmonizace rozvojových aktivit** by se ČR měla ještě více zapojovat do tzv. společného programování EU a členských zemí. Momentálně je zapojena do společného programování **v Etiopii a do jeho přípravy v Gruzii**.

Při identifikaci je také důležité **znát a zohledňovat aktivity a plány ostatních donorů a realizátorů**, aby nedocházelo k jejich překrývání či duplikaci. Čeští diplomatičtí pracovníci zodpovědní za ZRS na ZÚ se mají aktivně účastnit koordinačních setkání donorů a realizátorů na ministerstvech a jinde, resp. vycházet ze společného programování EU.

Program rozvojově-ekonomického partnerství je v souladu s Konceptí zaměřený na sektorové a teritoriální priority ZRS ČR, přičemž v pilotní fázi v roce 2013 se program týkal pouze Etiopie a Srbska. Čeští podnikatelé zatím projeví o Program malý zájem. Otázkou je, jak se situace vyvine s rozšířením Programu na další prioritní země ZRS ČR. V roce 2014 se už týká Afghánistán, Bosny a Hercegoviny, Etiopie, Gruzie, Kambodži, Kosova, Mongolska, Moldavska, Palestiny a Srbska.

Zdroj: MZV(2013): Vyhlášení výběrového řízení na projekty v rámci Programu rozvojově-ekonomického partnerství pro rok 2014

K pozitivnímu posunu také došlo **v transparentnosti ZRS ČR**. ČR se spolu s ostatními dárci z DAC OECD zavázala do roku 2015 plně **zapojit do Mezinárodní iniciativy pro transparentnost pomoci** (International Aid Transparency Initiative, IATI). Podle standardů IATI by měla být data o ZRS veřejně přístupná, úplná, vzájemně srovnatelná a aktuální. Bilaterální a multilaterální dárce hodnotí podle indexu transparentnosti (Aid Transparency Index, ATI) kampaň Publish What You Fund (PWYF). Podle její poslední zprávy z roku 2013 skončila ČR mezi 49 hodnocenými bilaterálními donory na 18. místě s výsledkem „poor“ (nedostatečný). I tak se mezi zeměmi EU ČR umístila na 7. místě. Nadále zůstává **nejtransparentnějším dárce z nových členských států EU** a zároveň si vede lépe než mnozí tradiční dárce, jako jsou Finsko, Rakousko či Francie. Záporné body ČR získala především za nižší celkovou užitečnost a další využitelnost dostupných informací. Do budoucna by měla ČR kromě jiného informace o ZRS zveřejňovat v angličtině a ve formátech typu XML, umožňujících snadné elektronické dohledání a další využití ostatními aktéry¹⁷.

Mezi závazky, v jejichž plnění jsou v ZRS zatím rezervy, je například tzv. **odvázání pomoci**¹⁸ nebo **předvídatelnost**. V kontextu vázané pomoci je důležité zdůraznit, že **oficiálně ČR žádnou vázanou pomoc nevykazuje**. Zároveň však příjemci dotací mohou být ze zákona jen české subjekty a veřejné zakázky jsou vypisovány pouze v českém jazyce. *De facto* tak dotace i veřejné zakázky mohou být považovány za vázanou pomoc. Výjimkou jsou dary poskytnuté vládám a malé lokální projekty spadající pod zastupitelské úřady, jejichž realizátory naopak jsou jenom místní subjekty.

Dalšímu zkvalitnění české ZRS by jistě pomohla implementace závazků efektivnosti rozvoje v rámci Globálního partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci (Global Partnership for Effective Development Cooperation, GPEDC)¹⁹. K tomu by mělo MZV vypracovat zatím chybějící implementační strategii.

17 PWYF (2013): Zpráva za rok 2013.

18 Jedná se o situaci, kdy jsou prostředky na rozvojovou spolupráci vydávány za zboží a služby ze země dárce nebo specifické skupiny zemí. Tím jsou podpořeny obchodní aktivity vlastních firem a prostředky na pomoc částečně plynou zpět do vlastních ekonomik dárcovských zemí. CONCORD (2012) Aidwatch 2012: Aid We Can – Invest more in Global Development.

19 Viz GPEDC (2011): Busanský dokument o partnerství pro efektivní rozvojové spolupráci.

Zapojení českého podnikatelského sektoru do ZRS

FoRS vnímá podnikatelský sektor jako jednoho z důležitých hráčů ZRS, který může podstatně přispět k socioekonomickému **rozvoji partnerských zemí a místní společnosti**. Poskytuje pracovní příležitosti, je zdrojem příjmů (vč. daňových) a nových investic. **Zapojení soukromého sektoru do ZRS ČR musí být v souladu s ideou a cíli rozvojové spolupráce a s Koncepcí ZRS ČR²⁰**. Primárním záměrem **tedy nesmí být prosazování investičních či exportních zájmů českých firem** (k tomu slouží jiné nástroje, než je ZRS ČR, které má v gesci agentura CzechTrade a další instituce). Je třeba také **rozlišovat mezi zapojením (nejen) českého soukromého sektoru do financování ZRS a jeho zapojením jako realizátora ZRS**. V otázce financování ZRS ze sou-

kromých zdrojů je zásadní vhodně nastavit mechanismy vzájemné transparentnosti a odpovědnosti tak, jak tomu je v případě veřejných zdrojů pro financování ZRS. Často prosazovaná komerční návaznost by měla sledovat především **přínosy pro místní podnikatelský sektor v partnerských zemích**. Jen tak lze posílit pozitivní dopad na rozvoj v cílových zemích a jeho udržitelnost. Efektivní ZRS ČR sama o sobě podporuje budování dobrého jména ČR, což následně pomáhá českým podnikatelům pronikat na nové trhy, a to i nezávisle na jejich zapojení do role realizátorů projektů české ZRS.

V roce 2012 MZV zavedlo nový **Program rozvojově-ekonomického partnerství** (někdy též označovaného pod zkratkou B2B – Business to Business). Jeho cílem je rozvoj partnerství mezi podnikatelskými subjekty z ČR a cílovými rozvojovými zeměmi pro „podporu udržitelného rozvoje a snižování chudoby v rozvojových zemích“²¹. **Přidanou hodnotu Programu lze vnímat zejména v budování místních kapacit a přenášení know-how (odborného, manažerského i technologického) spíše než v hmotných dodávkách**. Zároveň se doporučuje při posuzování projektů zaměřit na to, **zda projekt vychází z místních potřeb partnerské země a zda je udržitelný**. V praxi se neosvědčily mnohé krátkodobé projekty zaměřené na jednorázovou výpomoc, které nevycházely z jednoznačné poptávky ze strany příjemců či nebyly propojeny s osvětou a budováním kapacit. FoRS věří, že pro další vývoj Programu je důležité zhodnotit po roce 2014 jeho dosavadní průběh a rozvojové přínosy.

V roce 2012 poprvé ve své historii počítal washingtonský think-tank Center for Global Development (CGD) pro Českou republiku **Index odhodlání k pomoci rozvojovým zemím (Commitment to Development Index, CDI)**. ČR se ocitla mezi 27 vyhodnocovanými nejbohatšími zeměmi světa až na 24. místě žebříčku mezi Maďarskem, Slovenskem a Polskem. Lepšímu umístění České republiky brání zejména omezený rozpočet na financování rozvojové spolupráce, malá angažovanost v mírových operacích a velký vývoz zbraní do nedemokratických zemí.

Zdroj: CGD (2013): Commitment to Development 2013

²⁰ Viz Koncepce ZRS ČR, s. 6, podkapitola 3.1 Cíle zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

²¹ MZV (2013): Program rozvojově-ekonomického partnerství.

Koherence politik pro rozvoj jako další podmínka pro dosahování cílů ZRS

Přínos ČR rozvojovým zemím nelze měřit jen na základě objemu a kvality **rozvojové spolupráce**. Výše i kvalita ZRS jsou důležité, avšak stejně velkou **pozornost je třeba věnovat nerozvojovým vládním politikám či pozici ČR v mezinárodních organizacích včetně EU**, které ovlivňují životní podmínky chudých obyvatel světa. Sebelepší politika rozvojové spolupráce ČR nemůže dosáhnout svých cílů bez širší politické podpory napříč všemi resorty a koherence politik pro rozvoj (tzv. Policy Coherence for Development – PCD).

Příkladem nekoherentní politiky pro rozvoj může být podpora živobytí drobných zemědělců v subsaharské Africe prostřednictvím ZRS na jedné straně, a podpora velkoplošného pěstování biopaliv pro energetické potřeby EU v rozvojových zemích na straně druhé. V důsledku masivního pěstování biopaliv dochází v rozvojových zemích k nepřímým změnám ve využívání půdy (tzv. ILUC – indirect land use change) a k zabírání půdy na úkor potravinové soběstačnosti místních obyvatel včetně drobných farmářů. Další případy nekoherentních nerozvojových politik EU se ZRS jsou selektivní migrační politika EU podporující fenomén odlivu mozků z rozvojových zemí, únik kapitálu a netransparentní zdaňování evropských firem či nedostatečné dodržování pracovních a lidských práv v dodavatelských řetězcích evropských firem při výrobě spotřebního zboží či produkci potravin v rozvojových zemích²².

Ve snaze o nalezení komplexního politického přístupu ČR k rozvoji byla ještě koncem roku 2011 vytvořena v rámci meziresortního poradního orgánu **Rady pro ZRS** pracovní skupina pro **koherenci politik pro rozvoj**. Prioritní oblastí bylo v roce 2012 vybráno zemědělství. Obecně se však **koherence politik pro rozvoj v ČR zatím nestala jedním ze zohledňovaných principů vytváření a naplňování nerozvojových politik**.

Závěr: výzvy a příležitosti

Je zřejmé, že česká ODA do roku 2015 nedosáhne mezinárodně přislíbené úrovně 0,33 % HND. **Postupný nárůst financí na ZRS tak nadále zůstává legitimní politickou a společenskou výzvou**, pro kterou je třeba hledat širší politickou podporu. Stejně tak je důležité skutečně zvyšovat **efektivnost rozvoje**, která se musí opírat o skutečné potřeby partnerských zemí a místních komunit. Výzvou pro ZRS ČR kromě posilování **vlastnictví** ze strany partnerů pak zůstávají i další principy efektivnosti rozvoje, jako **koordinace a harmonizace s dalšími donory, důraz na výsledky a vzájemnou odpovědnost všech zainteresovaných stran**. K tomu by ZRS ČR prospělo vypracovat konkrétní implementační plán závazků efektivnosti rozvoje z Busanu. ČR by také měla naplnit deklarovaný cíl přistoupení ke standardům transparentnosti dle IATI v roce 2015.

Na úrovni implementace rozvojových projektů je nadále potřeba **zlepšovat skutečnou znalost kontextu partnerské země a cílových skupin, zlepšovat programování až po udržitelnost výsledků rozvojových projektů**.

V neposlední řadě zůstává výzvou i příležitostí větší **zapojení soukromého sektoru do ZRS ČR tak, aby směřovalo ke skutečnému odstraňování chudoby a nerovností v partnerských zemích a nikoliv pro investiční či exportní zájmy ČR**.

22 CONCORD (2013): Spotlight Report 2013.

Seznam zkratek

ATI	Index transparentnosti pomoci (Aid Transparency Index)
B2B	Program rozvoje ekonomického partnerství (Business to Business)
CDI	Index odhodlání pomoci rozvojovým zemím (Commitment to Development Index)
CGD	Centrum pro globální rozvoj (Center for Global Development)
CONCORD	Evropská konfederace rozvojových a humanitárních nevládních organizací (The European NGO confederation for relief and development)
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc
EC	Evropská komise (European Commission)
EDF	Evropský rozvojový fond (European Development Fund)
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GPEDC	Globální partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci (Global Partnership for Effective Development Cooperation)
HND	Hrubý národní důchod
IATI	Mezinárodní iniciativa pro transparentnost pomoci (International Aid Transparency Initiative)
ILUC	Nepřímé změny ve využívání půdy (indirect land use change)
LDCs	Nejméně vyspělé země (Least Developed Countries)
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NNO	Nevládní nezisková organizace
ODA	Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
ORS	Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
OSN	Organizace spojených národů
PCD	Koherence politik pro rozvoj (Policy Coherence for Development)
PRT	Provinční rekonstrukční tým v Afghánistánu
PWYF	Publish What You Fund
ZRS ČR	Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky
ZÚ ČR	Zastupitelské úřady České republiky v zahraničí

Použité zdroje

1. **ATI (2013):** *Aid Transparency Index 2013*. Dostupné online: <http://ati.publishwhatyoufund.org/wp-content/uploads/2013/10/2013-Aid-Transparency-Index.pdf>.
2. **CGD (2013):** *Commitment to Development Index 2013. Brief*. Dostupné online: <http://www.cgdev.org/publication/commitment-development-index-2013>.
3. **CONCORD (2012)** *Aidwatch 2012: Aid We Can – Invest more in Global Development*.
4. **CONCORD (2013):** *AidWatch 2013. The Unique Role of European Aid. The fight against global poverty*.
5. **CONCORD (2013):** *AidWatch 2013: Genuine and Inflated Aid*. Dostupné online: <http://aidwatch.concordeurope.org/genuine-and-inflated/>.
6. **CONCORD (2013):** *Spotlight Report 2013*. Dostupné online: <http://www.concordeurope.org/259-spotlight-on-eu-policy-coherence-for-development>.
7. **EC (2012):** *Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid, Special Eurobarometer 392*. Dostupné online: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf.
8. **GPEDC (2011):** *Paris Declaration and Accra Agenda for Action*. Dostupné online: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>.
9. **GPEDC:** <http://effectivecooperation.org>.
10. **GPEDC (2011):** *Busanský dokument o partnerství pro efektivní rozvojové spolupráci*. Dostupné online: http://effectivecooperation.org/files/OUTCOME_DOCUMENT_-_FINAL_EN.pdf.
11. **Horký, O., Němečková, T., Krylová, P., Hejkrlik, J., Jílková, K. (2011):** *Vyhodnocení programu vládních stipendií pro studující z rozvojových zemí. Zvýšení efektivnosti a nové nástroje podpory terciárního vzdělávání. Studie pro Ministerstvo zahraničních věcí, Ústav mezinárodních vztahů Praha*.
12. **MZV (2010):** *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na léta 2010–2017*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/koncepce_zrs_cr_2010_7.html.
13. **MZV (2011):** *Evaluační projektů a programů rozvojové spolupráce*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/evaluační/index.html.
14. **MZV (2012):** *Program rozvojově-ekonomického partnerství*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/program_rozvojove_ekonomickeho.html.
15. **MZV (2012):** *Strategie poskytování vládních rozvojových stipendií 2013–2018*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/stipendia/strategie_poskytovani_vladnich.html.
16. **MZV (2012):** *Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 9. 2012*. Dostupné online: www.mzv.cz/public/26/34/89/888516_807579_Zaznam_Rada24.doc.
17. **MZV (2013):** *Česká republika pomáhá*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/file/1057319/CR_pomaha_zprava_k9_pro_web.pdf.
18. **MZV (2013):** *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012*.
19. **MZV (2013):** *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky*. Dostupné online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocní_přehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_3.html.
20. **MZV (2013):** *Schválení Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013–17*. Dostupné online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/schvaleni_strategie_mnohostranne.html.
21. **MZV(2013):** *Vyhlášení výběrového řízení na projekty v rámci Programu rozvojově-ekonomického partnerství pro rok 2014*. Dostupné online: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/vyhlaseni_vyberoveho_rizeni_na_projekty.html.
22. **OECD (2013):** *Aid Statistics Czech Republic*.
23. **PWYF (2013):** *Zpráva za rok 2013. „Když se jedná o zahraniční rozvojovou spolupráci, víc neznamená dost“ („More is not enough when it comes to aid“)*. Dostupné online: <http://ati.publishwhatyoufund.org/wp-content/uploads/2013/10/2013-Aid-Transparency-Index.pdf>.
24. **Senát poslanecké sněmovny ČR (2013):** *Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Vnitřní dohoda mezi zástupci vlád členských států Evropské unie zasedajícími v Radě o financování pomoci Evropské unie v rámci víceletého finančního rámce na období 2014–2020 podle dohody o partnerství AKT-EU a o přidělení finanční pomoci zámořským zemím a územím, na které se vztahuje čtvrtá část Smlouvy o fungování Evropské unie*. Dostupné online: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/70547/59257>.
25. **UN (2013):** *The Millenium Development Goals Report*. Dostupné online: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>.

FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci Praha, prosinec 2013

ISBN 978-80-905375-8-3

FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci je platformou sdružující přes pět desítek nevládních neziskových subjektů, které se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí. FoRS je zakládajícím členem Evropské konfederace rozvojových a humanitárních nevládních organizací CONCORD.

© FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, Vladislavova 1460/12, 110 00 Praha 1

www.fors.cz

Tel.: +420 222 522 480

Registrace č. 56/2150/02 na Magistrátu hl. města Prahy, oddělení občansko-správních agend
ze dne 7. 10. 2002, IČ: 71010114

Tento dokument bylo možné připravit díky finančním prostředkům České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR a díky grantu evropské konfederace CONCORD v rámci programu „Strengthening the work on Aidwatch and the new EU Multi-annual Financial Framework“, financovaného z Gates Foundation. Stanoviska zde vyjádřená jsou pohledem FoRS a nevyjadřují postoj poskytovatelů dotace a grantu.

